

Ольга Васильєва
(Ізмаїл, Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Розробка проблеми розвитку особистості студента є важливою як з теоретичного, так і з практичного погляду, оскільки її розв'язання допоможе проектувати діяльність індивіда з метою його оптимального розвитку. Це обумовлюється тим, що розвиток особистості визначається, перш за все, розвитком тієї діяльності, в яку включений індивід, а по-друге, наскільки теоретично обґрунтований і експериментально перевірений характер самої діяльності.

Вивченням проблеми розвитку особистості займаються такі наукові дисципліни: філософія, педагогіка, диференціальна психологія, фізіологія, соціологія. Важливість розробки проблеми розвитку особистості студента для теорії психології обумовлена тим, що вона належить до важливого розділу психологічної науки – психології особистості і є його стрижневою проблемою.

В працях К.А. Абульханової-Славської, Б.Г. Ананьєва, Л.С. Виготського, В.В. Давидова, Г.С. Костюка, О.М. Леонт'єва, К.К. Платонова, А.В. Петровського розглянуті провідні поняття структури розвитку особистості: особистість, діяльність, розвиток особистості, провідна діяльність і активність особистості.

Різні автори надають різні визначення поняття «особистість». Так, С.Л. Рубінштейн зазначає, що «у психологічному обличчі особистості виокремлюються різні сфери чи види рис, які характеризують різні сторони особистості, але за всієї своєї різноманітності, відмінностей і суперечностей основні властивості особистості, взаємопроникають один в одного, стикаються в реальній єдності особистості» [9, с. 158].

К.К. Платонов розробив динамічно функціональну структуру особистості, в якій виокремив чотири підструктури: четверта, низька, в основному біологічно обумовлена підструктура особистості включає темперамент, вікові, статеві властивості, які формуються шляхом повторення (тренування); третя підструктура, до якої входять соціально сформовані шляхом вправ на основі біологічних задатків індивідуальні особливості психічних процесів як форм відображення; друга підструктура досвіду, до якої входять знання, навички, уміння і звички, набуті шляхом навчання; перша, вища, в основному соціально обумовлена підструктура спрямованості формується шляхом виховання [7, с. 190].

В такому уявленні особистісної підструктури важливий зв'язок соціального і біологічного, навчання і виховання, форм психічного відображення і набуття досвіду. В

цьому трактуванні структури особистості підкреслена специфіка властивостей кожної підструктури, кожного рівня, які обумовлюють за К.К. Платоновим особливості формування здібностей взагалі і здібностей, які з'являються в конкретній діяльності, зокрема.

У сучасній психології існує положення про те, що розвиток особистості відбувається у процесі здійснення людиною провідної діяльності, яка відповідає певному віковому етапу його розвитку. Завдяки теоретичним і експериментальним дослідженням у галузі вікової психології Д.Б. Ельконіна, В.В. Давидова, М.С. Кагана вдалося встановити закони зміни провідної діяльності, що розкриваються через співвідношення двох сфер розвитку особистості: мотиваційної і операційно-технічної. Д.Б. Ельконін обґрунтував положення про те, що в процесі розвитку дитини спочатку відбувається засвоєння мотиваційної сторони діяльності, а вже потім операційно-технічної. Він відкрив закон чергування, періодичності різних типів діяльності: орієнтація в сфері відносин та орієнтації в способах вживання предметів, які йдуть одна за одною [1, с. 59].

О. Леонтьєв запропонував поняття «провідний тип діяльності». Провідна діяльність – це діяльність, виконання якої визначає виникнення і формування основних психологічних новоутворень людини на даному етапі розвитку її особистості [1, с. 58].

Провідна діяльність є показником психологічного віку дитини і характеризується тим, що в ній виникають і диференціюються інші види діяльності, перебудовуються основні психічні процеси і відбуваються зміни психологічних особливостей особистості на даній стадії розвитку [1, с. 58].

Значення провідної діяльності для психічного розвитку залежить перш за все від її змісту, від того, що відкриває для себе і засвоює людина в процесі її виконання. Виділяють такі види провідної діяльності:

- емоційно-безпосереднє спілкування немовляти з дорослими;
- предметно-маніпулятивна діяльність дітей раннього віку (1-3 роки); в процесі її виконання засвоюються історично складені способи дій з певними предметами;
- сюжетно-рольова гра у дошкільнят;
- навчальна діяльність у молодших школярів;
- інтимно-особистісне спілкування підлітків;
- професійно-навчальна діяльність у старшому шкільному віці [1, с. 59].
- провідна діяльність не виникає одразу, а проходить певний шлях свого становлення.

Виникнення в кожному періоді психічного розвитку нової провідної діяльності не означає зникнення тієї, яка була провідною на попередньому етапі. Той чи інший період психічного розвитку характеризується системою різних видів діяльності, в якій провідна

діяльність займає особливе місце, визначає виникнення основних змін в психічному розвитку на кожному окремому етапі [1, с. 59].

Кожна стадія становлення характеризується різноманітними видами діяльності; здійснюючи їх, особистість різнобічно розвивається. Але завжди існує діяльність, яка має провідне значення в розвитку особистості. Особливу роль в перетворенні тієї чи іншої діяльності в провідну грає ставлення особистості до неї. Якщо діяльність виконується із задоволенням, якщо вона набула для індивіда особистісного значення, то основний розвиток ініціюється нею.

На основі аналізу місця і ролі провідної діяльності в освітньому процесі сформулюємо визначення: ця діяльність є спільною діяльністю учасників освітнього процесу, повинна спеціально проектуватись і культивуватись як віково-нормативна з урахуванням цільових орієнтирів розвитку.

У психологічній літературі ще не склалося єдиного, цілісного розуміння професійного розвитку особистості. Дослідники наповнюють його різним змістом залежно від об'єкта і мети дослідження. Так, К.К. Платонов дає таке визначення: «Професійний розвиток особистості – процес розвитку особистості як суб'єкта професійної праці і становлення професійного самовизначення; результат професійно-технічної освіти» [7, с. 72].

Деякі науковці розглядають професійне становлення як тривалий процес розвитку особистості з початку формування професійних намірів до цілковитої реалізації себе у професійній діяльності. Центральна ланка цього процесу – професійне самовизначення.

Професійне становлення охоплює тривалий період життя людини (35-40 років). Впродовж цього часу змінюються життєві і професійні плани, відбувається зміна провідної діяльності, перебудова структури особистості. Тому психологи, які вивчають професіоналізацію особистості виокремлюють періоди, або стадії цього процесу.

Є.О. Клімов не претендує на сувору наукову диференціацію і пропонує такі етапи:

- оптація (12-17 років) – період вибору професій і навчального закладу;
- професійна підготовка (15-23 роки) – оволодіння професійними знаннями, уміннями і навичками;
- адаптація (16-18 років) – входження в професію і звикання до неї;
- фаза інтернала (18-23 роки) – набуття професійного досвіду;
- майстерність (23-25 років) – кваліфіковане виконання трудової діяльності;
- фаза авторитету (35-55 років) – досягнення професіоналом високої кваліфікації;
- наставництво (55-60 років) – передача професіоналом свого досвіду [4, с. 418-425].

А.К. Маркова виокремлює п'ять рівнів становлення професіонала.

1. Допрофесіоналізм включає етап первинного ознайомлення з професією.

2. Професіоналізм складається з трьох етапів: адаптації до професії, само актуалізації в ній і вільного оволодіння професією у вільній формі.

3. Суперпрофесіоналізм: вільне володіння професією в формі творчості, оволодіння суміжними професіями, творче само проектування себе як особистості.

4. Непрофесіоналізм – виконання праці за професійно викривленими нормами на фоні деформації особистості.

5. Після професіоналізм – завершення професійної діяльності [5, с. 56-57].

За типологічною теорією Д. Холланда, процес професійного розвитку обмежується визначенням самим індивідом особистісного типу, до якого він належить, вибором одного з кваліфікованих рівнів цієї професійної сфери, що визначається розвитком інтелекту і самооцінки.

Аналіз літературних джерел, присвячених професійному становленню особистості, показує, що вчені головну увагу приділяють процесу розвитку особистості у професійній діяльності, психологи за кордоном досліджують результативний бік становлення професіонала.

Отже, проведений аналіз літератури дає змогу зробити висновок: професійний розвиток особистості – процес цілісного розвитку особистості як суб'єкта професійної діяльності, який детермінований провідною діяльністю, при цьому професійний розвиток передбачає потребу індивіда в ньому, прагнення до свого професійного зростання.

Розглянемо ключові моменти, які характеризують професійний розвиток особистості майбутнього спеціаліста на окремих стадіях.

Стадія вибору. Професійний розвиток особистості починається з формування професійних намірів, на які впливають: престиж професії, потреб суспільства, вплив сім'ї, засобів масової інформації та ін.

Стадія професійної підготовки. Провідною діяльністю на перших курсах є навчально-пізнавальна, яка змінюється навчально-дослідною, а на останньому етапі – навчально-професійною.

Стадія професійної адаптації – характеризується активним оволодінням нової соціальної ролі і пристосуванням до нового колективу, самостійним виконанням навчально-дослідної діяльності.

На стадії професіоналізації є відносно стійкий індивідуальний стиль діяльності, утворення професійно значущих цінностей, стабілізація професійної позиції.

Професіоналізація особистості веде до формування особливих якостей і рис, властивих представникам цієї професії. Ці психологічні утворення полегшують виконання особистістю

професійної діяльності, призводять до вироблення оптимальних способів і прийомів її здійснення.

На стадії майстерності психологічними новоутвореннями є професійна зрілість, інтеграція професійно важливих якостей, індивідуальний стиль діяльності, ідентифікація особистостей з професійною діяльністю.

Таким чином, аналіз сучасної психологічної літератури показав, що при вивченні ролі формування провідної діяльності студента як фактора його професійного розвитку, головна увага приділяється аналізу процесу адаптації студентів, розвитку особистості майбутнього спеціаліста в широкому розумінні.

Література:

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібн. / [О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін.]. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Гинзбург М.Р. Психологическое содержание жизненного поля личности старшего подростка / М.Р. Гинзбург // Мир психологии и психология в мире. – 1995. – № 3. – С. 21-28.
3. Зеер Э.Ф. Психология профессий / Э.Ф. Зеер. – М.: Деловая книга, 2003. – 336 с.
4. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 304 с.
5. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М., 1996. – 312 с.
6. Митина Л.М. Психология труда профессионального развития учителя / Л.М. Митина. – М.: Академия, 2004. – 320 с.
7. Платонов К.К. Способности и характер / К.К. Платонов. – М.: Наука, 1974. – 255 с.
8. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н.С. Пряжников. – М.: Издательство «Институт практической психологии», 1996. – 256 с.
9. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л.Рубинштейн. – М.:Педагогика, 1973. – 423 с.

Тетяна Вдовенко
(Ізмаїл, Україна)

ФАНТАСТИЧЕСКИЕ СУЩНОСТИ В РОЛИ ПОВЕСТВОВАТЕЛЯ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ПРОЗЫ

Цель статьи – описать особенности повествования, организованного точкой зрения фантастических существей (вампиров, оборотней, гномов, субъектов метафизических